

1863 m. sukilimo kovos Šiaurės Lietuvoje kaip partizaninio karo interpretacija

Simonas STRELCOVAS
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: 1863 m. sukilimas, partizaninis karas, Šiaurės Lietuva, regionas.

Ivadas

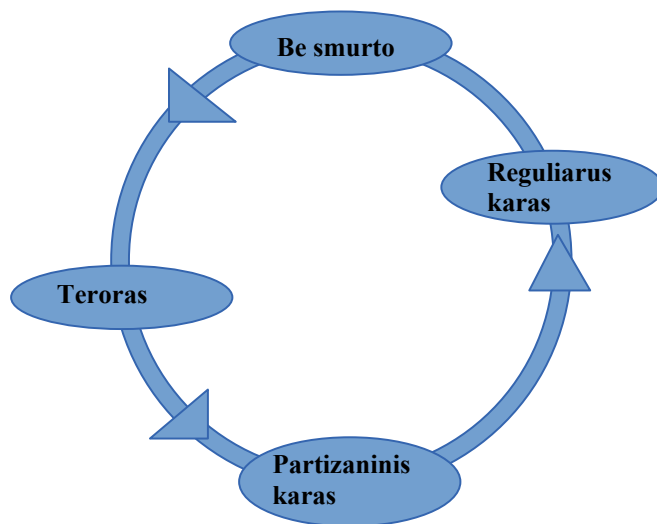
1863 m. sukilimas turi ne vieną simbolinę reikšmę. Ko gero, vienas iš labiausiai paplitusių jam priskirtinų epitetų – paskutinis buvusios Abiejų Tautų Respublikos gyventojų pasipriešinimas ginklu imperiniams Rusijos kėslams, siekiant atkurti politinę Respublikos nepriklausomybę. Tokia interpretacija yra jau seniai nusistovėjusi ir, jei Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu (1918–1940 m.) tarpvalstybinių santykių su Lenkija kontekste tai ne visai atitiko oficialią Kauno politiką, tai šiandien toks aiškinimas nekelia didesnių diskusijų. Tačiau sukilimas visų pirma yra ginkluota kova. Ne kiekviena ginkluota kova vadinama karu. O ir pastarojo apibrėžimas, nepaisant Karlo fon Klauzevico chrestomatinio apibrėžimo, jog karas – tai politikos tąsa taikant kitokias priemones, per ilgą ir kruviną XX a. sulaukė ne vienos, o bent kelių dešimčių redakcijų. Karas, ypač jei jis yra išsitęsęs per bent kiek ilgesnį laiko tarpsnį, paprastai pereina ne vieną raidos etapą. Sukilimai, kaip ginkluotos kovos forma, taip pat turi ne vieną raidos etapą. Priklausomai nuo raidos etapo sukilimo metu taikoma skirtinga kovos taktika. Paprastai viena iš labiausiai paplitusių tokių kovos formų – partizaninio karo taktika. Todėl šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti, ar galima 1863 m. sukilimui Lietuvoje taikyti partizaninio karo apibrėžtį, nustatyti, kaip ir kokia forma pasireiškė partizaninis karas Šiaurės Lietuvos regione sukilimo metu.

Partizaninis karas

Partizaninio karo samprata antroje XX a. pusėje imta asocijuoti su komunistiniais kovotojais. Remiantis Šaltojo karo epochos realijomis, toks požiūris siejosi visų pirma su įvykiais Kinijoje, Vietname, Nikaragvoje, Afrikos šalyse ir pan. Tačiau to priežastis – greičiau snobizmas ir, kita vertus, nežinojimas. Užtenka paminėti Lietuvą, Ukrainą, Afganistaną, kad taptų aišku, jog partizaninio karo priežastys nieko bendro neturi su klasine ideologija.

XX a. laikyti partizaninio karo pradžia būtų nemokšiškas ir ideologizuotas požiūris. Akivaizdu, kad praeityje įvykę kariniai konfliktai, kuriuos galima priskirti partizaniniam karui, žinomi jau ne vieną šimtmetį: galima paminėti kai kuriuos JAV nepriklausomybės karo epizodus, Vandėjos malšinimą Prancūzijos revoliucijos metu, Ispanijos partizanų veiksmus Napoleono okupacijos laikotarpiu, būrų karus ir kt.

Kalbant apie partizaninį karą derėtų neužmiršti, kad pirmiausia tai pasipriešinimo ginklu forma. Tačiau ne kiekvieną pasipriešinimą galime laikyti partizaniniu karu, kaip ir ne kiekvienas partizaninis karas būtinai yra viena iš pasipriešinimo okupantui formų. Teoriškai pasipriešinimo veiksmai skirstomi į keturias rūšis: be smurto, teroras, partizaninis karas, reguliarus karas.

1 pav. Pasipriešinimo rūšių schema

Paprastai pasipriešinimas prasideda taikiomis priemonėmis – demonstracijomis, streikais ir pan. Tokioje situacijoje valdžia iš inercijos dar visiškai kontroliuoja situaciją, o visuomenė nėra pribrendusi ir pasirengusi smurto proveržiui. Jei tokios priemonės siekiančiai permainų ar (ir) pasipriešinimą organizuojančiai pusei nesuteikia norimų rezultatų, galima kalbėti apie smurtines priemones, kurioms priskirtinos likusios pasipriešinimo rūšys. Įprastai perėjimą prie smurto kovotojai pradeda teroristiniais antpuoliais. Žinoma, čia nereikėtų trumparegiškai ieškoti asociacijų su dabartinio pasaulio realijomis. Pakanka prisiminti „Žemės ir laisvės“ organizacijos, veikusios XIX a. antroje pusėje Rusijos imperijoje, „žygius“, kad taptų aišku, apie ką kalbama. Prie tokių priskirtini išpuoliai prieš valdžios atstovus, jėgos struktūrų pareigūnus, išpuoliai prieš administracinius pastatus ir pan. Tai daroma siekiant išsiūbuoti visuomenę, atkreipti į save dėmesį. Kovotojų sėkmės atveju, valdžios atstovams nesugebant kontroliuoti padėties, gerokai sustiprėję su-

kilėliai suorganizuoja partizanų būrius, o užėmę nemažai teritorijos, sukuria kariuomenę, kuri pradeda reguliarią karą. Pastarasis nelabai skiriasi nuo karo tarp dviejų skirtingų šalių. Tai įprasta pasipriešinimo etapų raidos schema, žinoma ir taikoma jau nuo senų laikų.

Apie partizaninio karo apraiškas karyboje galime rasti užuominų jau V a. prieš Kristų. Tada skitai prieš Darijaus I kariuomenę sėkmingai naudojo *puolimo ir atsitraukimo* taktiką. Romėnai nukariavo dabartinės Ispanijos teritoriją tik po ilgų šimtmečių, kadangi Iberijos pusiasalis netiko didelėms kariuomenėms, o vietiniai gyventojai taikė tą pačią taktiką (L a q u e u r 2009, 3). Anglams tik po dviejų šimtmečių įnirtingos kovos pavyko įsigalėti Velse, kada nuolatinė pilių statyba suformavo tankų jų tinklą, leidusį kontroliuoti teritoriją.

Galima apibendrinant teigti, kad partizaninis karas nėra išskirtinis ideologijos, klasės, kultūros arba amžiaus bruožas. Kur kas svarbiau šiame kontekste yra ne tai, kas per ilgus šimtmečius vienija partizaninį karą ar partizanus, netgi ne tai, kodėl ar kur jis kovojamas, bet KAIP. Partizaninį karą galima apibūdinti kaip taktinių sprendimų visumą. Bandant rasti šiuos vienijančius bruožus, reikia atsakyti į klausimą, *kaip silpnam kovoti prieš stiprų?*

Kadangi partizanai iš principo yra silpnoji pusė, pirmasis uždavinys yra išgyventi. Antrasis uždavinys – pakeisti jėgų santykį (L a q u e u r 2009, 4). Iš šių dviejų uždavinių išplaukia klasikinis partizanų kovos metodas – *netikėtas puolimas sutelkus jėgas ir pasinaudojant priešininko silpnumu*. Partizanai nusileidžia priešininkui ginkluote, žmonių skaičiumi, pasirengimu, tačiau būtent tai ir tampa priežastimi, kodėl jie kovoja kaip partizanai. Puolimo vietovėje partizanai neretai nugalai savo priešą. Kaip veikale *Apie partizaninį karą* pastebėjo, ko gero, žymiausias XX a. kinas Mao Dzedongas: „partizanų strategija – kada vienas žmogus supriešinamas su dešimčia. Tačiau taktiniu požiūriu dešimt supriešinama su viena“ (T s e - t u n g 1989, 95–96).

Norėdami išlaikyti taktinį pranašumą, partizanai turi gebėti *greitai pulti* (netikėtumo veiksnys) ir gebėti *greitai atsitraukti*. Netikėtumas ir gudrybė šiuo atveju yra pagrindiniai ginklai. Pastaroji veiksmų formuluotė būdinga ir 1863 m. sukilimo kovoms Šiaurės Lietuvos regione. Partizaninis karas greičiau reiškia nuolatinę kovą nei didelius mūšius. Beje, neretai kylant diskusijoms dėl bendros 1863 m. sukilėlių vadovybės, pastaroji aplinkybė neturėtų kelti daug klausimų. Sukilėliai turėjo vieną tikslą, tačiau veiksmai jam pasiekti priklausė tiek nuo stovyklai priimtinos ideologijos, tiek ir nuo sukilėlių nepriklausančių aplinkybių. Neužmirškime, kad po nesėkmingai pasibaigusios kautynių Biržų apylinkėse ir praradus iš profesionalų sudarytą vadovybę (buvo suimti sukilėliams vadovavę Zigmantas Sierakauskas, Boleslovas Kolyška, Juozapas Kosakovskis, Mykolas Stanišauskas) reguliarių karinių dalinių kovos taktikos buvo atsisakyta. „Nepasisekus pirmą sykį sudaryti didesnę kariuomenės dalį, teko dabar būreliams sklaidytis ir veikti pavieniui, pradėjus nuo kelių žmonių, o baigiant keliais šimtais“ (J a n u l a i t i s 1990, 33). Perėjimas prie pavienių, atskirai kovojančių būrių puikiai atitinka vėlesniais laikais kitoje pasaulio dalyje kovojusių partizanų taikytą taktiką. „Partizaniniame

kare maži būriai veikia nepriklausomai ir tai turi lemiamą reikšmę. Tradiciniame kare tam tikra pavienių dalinių iniciatyva yra leidžiama, tačiau iš principo viskas yra centralizuota“ (Tse-tung 1989, 52). Be to, žinant tai, kad 1863 m. balandžio mėnesį Vilniaus karo apygardoje rusai buvo sutelkę 98,6 tūkst. karių, o vasaros pradžioje jų skaičius išaugo iki 123,5 tūkst., tolesnė kova atvirame mūšio lauke buvo beprasmė (Aleksandravičius, Kulikauskas 1996, 142).

Jau minėtas Karlas fon Klauzevicus, rašydamas apie partizaninį karą, partizanams siūlė kariauti toliau nuo didelių miestų, miškuose, kalnuose, pelkėse – vietovėse, kur lengva ekvipuotė ir greitis taptų pranašumu prieš reguliarią kariuomenę (Laqueur 2009, 4).

Todėl tiek prieš keletą šimtmečių, tiek ir XX–XXI a. dažniausiai pasitaikančios partizanų operacijos – tai sargybos arba konvojų pasalos, atsiradus techninėms galimybėms – kelių ir transporto priemonių užminavimas ir kt. Tokia partizanų taktika silpnina priešininkus tiek fizine, tiek ir moraline prasme. Efektyviausia partizanų veikla yra tada, kai jie veikia drauge su reguliariąja kariuomene. XIX a. pradžioje ispanų partizanų parama ir didelės dalies prancūzų kariuomenės atsisukimas buvo pagrindinė Velingtono pergalių prieš prancūzus Ispanijoje priežastis.

Kad išliktų, partizanai turi palaikyti gerus ryšius su gyventojais, būti aukštos moralės ir turėti saugią bazę. Kad laimėtų, partizanams reikalinga pagalba iš šalies. Sėkmingai kovai užtikrinti partizanai teritorijoje, kurioje veikia, turi jaustis kaip žuvis vandenyje. Partizanų galutinis kovos tikslas yra pergalė ir priešas – okupanto, diktatoriaus ir pan. – išvartymas; su partizanais kovojančios reguliariosios kariuomenės tikslas – sunaikinti visus partizanų būrius. Todėl partizanai turi viską žinoti apie priešininko resursus, mobilumo galimybes, visuomenės palaikymą, ginkluotę, vadovybę ir, remdamiesi šiomis žiniomis, priimti atitinkamus sprendimus (Guevara 1997, 7). Viena iš graikų komunistų pralaimėjimo priežasčių po Antrojo pasaulinio karo buvo šios taisyklės nepaisymas ir nuolatinis kaimiečių terorizavimas.

Partizanų gyvenimas toli gražu nėra romantiškas. Tik aukšta moralė padeda partizanams išlikti kovingiems. Daug dėmesio skiriama tikėjimui, kad kovojama teisingai, palaikyti ir stiprinti.

Bazės yra kita pamatinė partizanų egzistavimo būtinybė. Optimaliu atveju jos kuriamos sunkiai prieinamose vietovėse, pvz., kalnuose, džiunglėse. Pakankamai sustiprėjus, įkuriamos kelios tokios bazės, kurios tarpusavyje palaiko ryšį ir ima kontroliuoti didelę teritoriją. Partizanai ilgai ir sėkmingai negalės tęsti kovos, jei neturės prieglobsčio svečioje šalyje, kurios sieną galėtų kirsti, siekdami laikino prieglobsčio ar norėdami užsitikrinti pagalbą ir paramą (Laqueur 2009, 6).

Galima teigti, kad kai kurios aplinkybės yra beveik būtinos sąlygos geriau apsiginklavusiam priešui nugalėti, pvz., šalies gamta, geopolitinė padėtis, gyventojų palaikymas ir kt.

Dar viena įdomi aplinkybė, kuri bent jau teoriškai galėjo turėti įtakos pasirinktai 1863 m. sukilimo dalyvių taktikai, turėjo ne tokį seną precedentą. 1862 m. balandžio 21 d. konfederatų kongresas, atsižvelgdamas į tai, kad didelė dalis Kon-

federacijos teritorijos užimta šiauriečių karinių pajėgų ir kad pavienių gyventojų pasipriešinimas vyksta jau ne pirmi metai, išleido partizanų reindžerių aktą (McLachlan 2009, 11). Remiantis šiuo įstatymu partizanams buvo mokamos piniginės išmokos kaip reguliariosios kariuomenės kariams, jiems buvo užtikrintas amunicijos tiekimas ir įsipareigota atlyginti už karo trofejus. Su šiuo aktu pasikeitė pilietinio karo pobūdis. Vienas žymiausių konfederatų partizanų veikėjų Džonas Mosbis apie savo karinių veiksmų strategiją teigė: „Pagrindinė mano užduotis buvo grasinti priešui ir priversti jį išvesti savo pajėgas arba sutelkti jas kitame regione. Tai labai silpnino jų puolimo galimybes“ (Laqueur 2009, 36). Partizanai užpuolė traukinius, atimdavo pinigus, ginkluoti dviem revolveriais neretai mesdavo iššūkį gausesniam priešininkui. Atsižvelgiant į tai, kad JAV pilietinio karo veiksmai chronologine prasme yra itin artimi 1863 m. sukilimui, galima hipotetiškai kelti klausimą, ar galėjo konfederatų išleistas partizanų reindžerių aktas ir jo pagrindu pietiečių taikyta partizaninės kovos taktika rasti atgarsį tarp mažiau nei po metų prasidėjusio Lietuvos ir Lenkijos sukilimo kovotojų? Klausimas, be abejonės, atviras. Kita vertus, glaudūs lenkų kovotojų ryšiai su JAV žinomi nuo XVIII a.

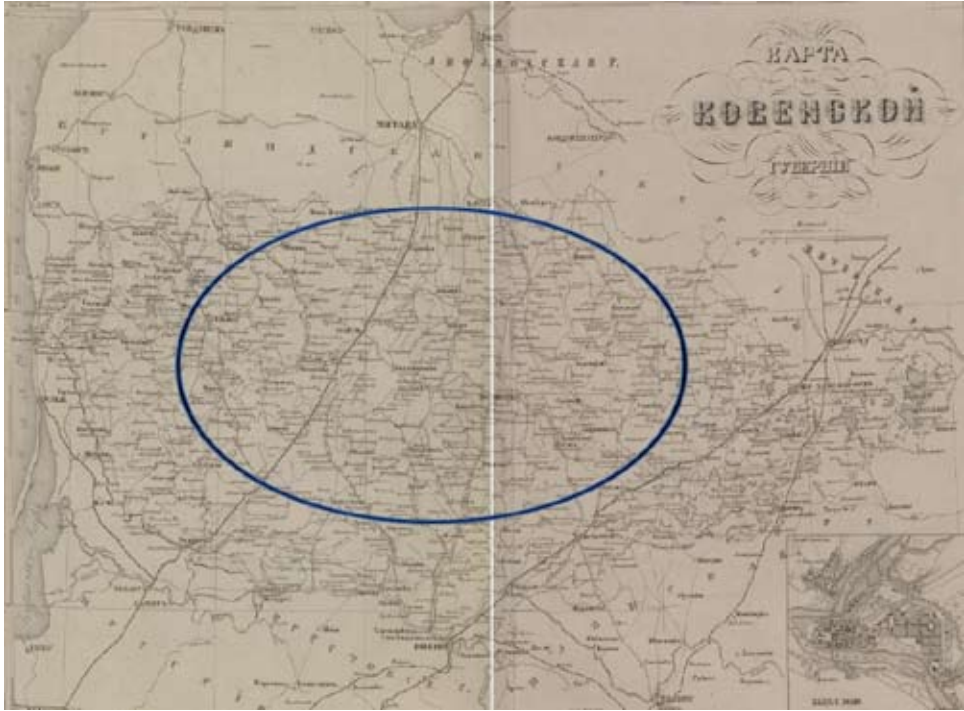
1863 m. sukilimo kovos Šiaurės Lietuvoje

Kadangi straipsnis neskirtas sukilimo genezei, jo etapams ar išsamiai sukilimo analizei, apsiribosime tik keliais skaičiais. Pastarieji tiesiogiai susiję su šiuo tyrimu ir turėtų padėti suvokti sukilimo kovų mastą. Šiandien priskaičiuojama, kad 1863 m. pirmoje pusėje Lietuvoje įvyko per 90 kautynių (Aleksandravičius, Kulikauskas 1996, 144). Antroje metų pusėje sukilėliams teko susiremti su rusų kariuomene daugiau kaip 70 kartų. Didžioji tokių susirėmimų dalis (apie 50) įvyko Kauno gubernijoje. Net ir pralaimint, vieniems sukilėliams atsisakant ginkluotos kovos tęsinio, bandant legalizuotis, kitiems emigruojant, išliko būrių, ir 1864 m. nesudėjusių ginklų. Šiandien priskaičiuojama, kad vien Kauno gubernijoje 1864 m. veikė apie 20 sukilėlių būrių. Remiantis rusų pareigūnų duomenimis apie į sukilimą įsitraukusių „maištininkų“ mastą, iš Kauno gubernijos jame dalyvavo apie 15 tūkst. sukilėlių.

Pirminė sukilėlių taktika buvo būdinga reguliariosios kariuomenės daliniams. Sukilėlių vadas Lietuvoje Zigmantas Sierakauskas, būdamas profesionalus kariškis, siūlė visoms Kauno gubernijos sukilėlių pajėgoms žygiuoti pro Biržus į dabartinę Latvijos teritoriją ir ten, į sukilimą įtraukus vietinius valstiečius, užimti strategiškai svarbią Daugpilio tvirtovę. Tokiu būdu pasirūpinus tinkama ginkluote, tęsti žygį Baltijos pakrantės link, kur laukti atvykstančios ekspedicijos (Ilgūnas 2007, 87). Tačiau tokiai įvykių eigai nebuvo lemta išsipildyti. Nesėkminga prasiiveržimo į Kuršą operacijos pabaiga sutapo su pirmojo sukilimo etapo Lietuvoje pabaiga. Kita vertus, kaip matyti iš lentelės (žr. 1 lent.), partizaninės kovos apraiškų galima aptikti jau ir pirmajame sukilimo etape.

Neretai partizaninės kovos visumą galima apibūdinti kaip medžioklės ir pasalos realizaciją. Labai svarbu, kas yra medžiotojas ir kas medžiojamasis. Kai kalbama apie partizaninę taktiką, nedera pamiršti ir partizanų atžvilgiu taikytos partizaninės

kovos taktikos, t. y. partizanų priešininkai taip pat imdavo taikyti partizanų taktiką. Kovodami su sukilėliais, rusų kariuomenės daliniai buvo įkūrę daug nedidelių būrių (iki 100 karių), kurie panašiai kaip ir sukilėliai veikė savarankiškai.

2 pav. Šiaurės Lietuvos regionas Kauno gubernijos ribose

Иллюстрация parengta naudojantis *Подробный атлас Российской империи съ планами главныхъ городовъ*. 1871, С.-Петербургъ.

Žemiau pateikta lentelė iliustruoja aptartą partizaninės kovos taktiką. Remiantis ja bandoma įvertinti, ar Šiaurės Lietuvos regione vykusios kovos yra priskirtinos partizaniniam karui. Lentelėje stengtasi pateikti kaip galima glaustesnį vaizdą, pasitelkiant chronologinį, geografinį suskirstymą, pateikiant partizaniniam karui būdingos taktikos aprašymą. Derėtų pastebėti, kad šis tekstas nesiekia įvardyti vietas tarp sukilėlių ir kariuomenės dalių vykusias kautynes. Dalis kautynių, kurių eiga ir kovos pobūdis nėra tiksliai žinomi, lentelėje nepateiktos. Lentelėje paminėta tiek sukilėlių-partizanų, tiek ir kariuomenės dalių taikyta partizaninės kovos kautynėse taktika.

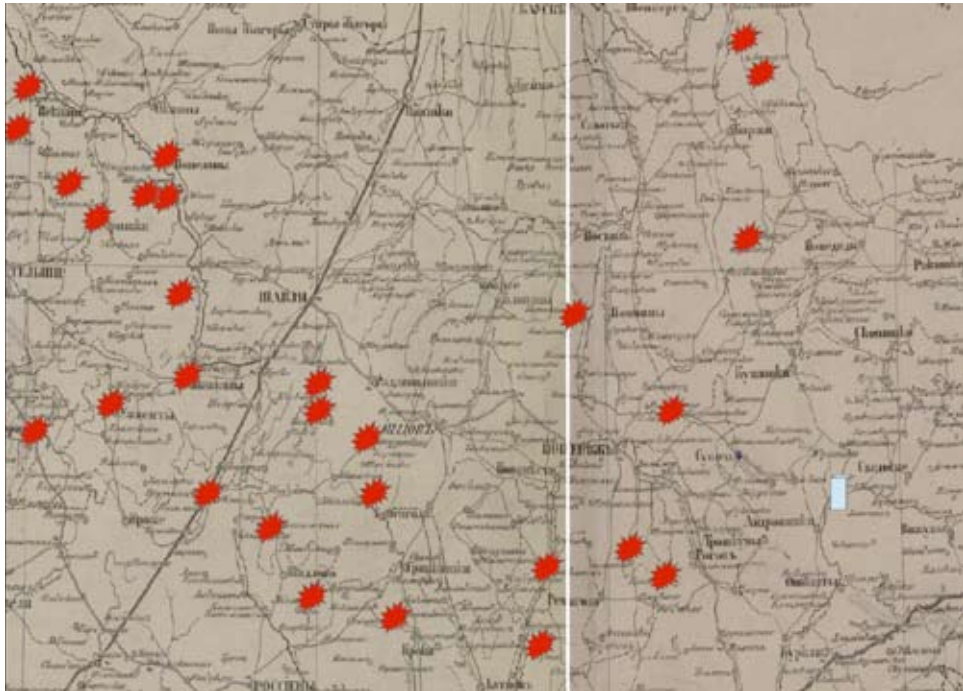
1863 m. sukilimo kovos taikant partizaninio karo taktiką Šiaurės Lietuvoje

Mėnuo	Vietovė	Partizaninio karo taktika
Balandis	Biliūniškiai	Balandžio 2 d. rusų karinį dalinį J. Stanevičiaus būrys pasitiko pasala. Žuvo daug kareivių, sukilėliai pasitraukė.
	Raguva	Balandžio 9 d. Z. Sierakauskas Raguvos miške surengė pasalą kpt. Kavero pėstininkų kuopai ir ulonų eskadronui. Karinis dalinys praėjo pasalą jos nepastebėjęs, bet, pasitiktas sukilėlių šūviais, ėmė trauktis ir buvo atakuotas iš šono ir iš priešakio. Rusai netvarkingai atsitraukė. Sukilėlių rankose liko 3 vežimai, keletas sužeistų ir nukautų rusų. Žuvo 40, sužeista 60 rusų karių.
	Karsakiškis	Balandžio 14 d. mjr. Chitrovo junginys puolė sukilėlius Karsakiškio miške. Po susišaudymo abi pusės atsitraukė.
	KrakėsirLenčiai	Balandžio 16 d. Kušleikos būrys kovėsi su kariuomenės daliniais. Po kautynių sukilėliai pasitraukė ir prie Varnionių įsirengė stovyklą, kurią gegužės 27 d. puolė rusų daliniai. Įdomu tai, kad Kušleikos vadovaujami sukilėliai buvo gausiausias karinis sukilėlių dalinys Šiaulių apskrityje – priskaičiuojama per 800 sukilėlių. Visos sudėties būrys neveikė, bet buvo išsisklaidęs mažomis kovinėmis grupėmis.
	Lamokai	Balandžio 26 d. sukilėlių Liutkevičiaus ir Jasinskio būriai turėję susijungti su Z. Sierakausko būriais, bet, išblaškyti rusų, atvyko į Vabalninką. Rusų pajėgos, vadovaujamos mjr. Gilbacho, susirėmė su sukilėliais Lamokų kaime. Po kautynių sukilėliai buvo išblaškyti.
Gegužė	Legečių miškas	Gegužės 1 d. nuo Kušleikos atsiskyres M. Gedgaudo būrys kovėsi su papulk. Puškino dviem pėstininkų kuopomis ir puse eskadrono raitelių Legečių miške. Po mūšio sukilėliai pasitraukė ir prisijungė prie A. Mackevičiaus būrio.
	Tryškiai	Gegužės 9 d. Šiaulių pavieta sukilėliai, vadovaujami J. Stanevičiaus, kovėsi su kariuomene prie Tryškių. Sukilėliai kautynes pralaimėjo ir pasitraukė.
	Seda	Gegužės 12 d. Sedos apylinkėse veikęs Kleofo Rupeikos sukilėlių būrys susikovė su kariuomenės daliniais. Po mūšio sukilėlių stovykla buvo rusų kariuomenės užimta.
	Tučiai	Gegužės 14 d. J. Stanevičiaus sukilėliai kovėsi prie Tučių kaimo.
	Šaukėnai	Gegužės 14 d. Šimkevičiaus būrys puolė rusų pajėgas ties Šaukėnais. Kariuomenė neteko 13, sukilėliai 2 kovotojų. Besitraukdami sukilėliai sunaikino tiltą per Ventą.
	Užventis	Prie Užvenčio susijungę J. Stanevičiaus ir Leskausko bei A. Mackevičiaus būriai gegužės 21 d. surengė pasalą kariuomenei.

	Tytuvėnai	Gegužės 25 d. sukilėliai susirėmė su plk. Narbuto vadovaujamu kariuomenės daliniu prie Tytuvėnų. Pirmiausia buvo užpultas J. Stanevičiaus vadovaujamas ariergardas, po to į kautynes įsitraukė Leskauskas ir A. Mackevičius.
	Varnioniai	Gegužės 27 d. Kušleikos būrys kovėsi prie Varnionių su plk. Narbuto daliniu iš 5 pėstininkų kuopų ir pusės eskadrono dragūnų.
Birželis	Kelmė	Birželio 7 d. Šimkevičiaus ir Krasausko būriai kovėsi prie Kelmės. Sukilėliai sutiko puolančią kariuomenę ir ją atmušė, tačiau vėliau buvo apsupti ir priversti trauktis.
	Papilė	B. Dlusio rinktinė atvyko prie Papilės ir birželio 10 d. įvyko kautynės su kariuomene. Kautynės truko 12 val. Kariuomenė puolė keletą kartų, tačiau sukilėliai buvo gerai įsitvirtinę, ginkluoti štučeriais, šaudė iš už įtvirtinimų. Rusų kariams teko atsitraukti su dideliais nuostoliais.
	Linkuva	A. Jachimavičiaus vadovaujamas 50 sukilėlių būrys kovėsi su kariuomenės daliniu. Privertė priešą trauktis.
	Varniai	Birželio 14 d. sukilėliai, vadovaujami Bagdonavičiaus, puolė Varniuose esančią rusų įgulą. Atvykus kariuomenės papildymui, įvyko kautynės miestelyje. Sukilėliai įsitvirtino smuklėje, kuri galiausiai buvo padegta, ir sukilėliams teko pasitraukti.
	Laukuva	Birželio 29 d. kariuomenės daliniai puolė Šimkevičiaus stovyklą, saugojamą pelkės.
	Medragiai	Birželio 30 d. J. Stanevičiaus būrys prie Medragių buvo užkluptas rusų pajėgų. Sukilėliai neteko gurguolės.
Liepa	Širvučiai	Liepos 16 d. J. Stanevičiaus būrys su Bagdonavičiaus būriu kovėsi prie Širvučių su daliniu, kuriam buvo surengę pasalą.
Rugpjūtis	Mažuoliai	Rugpjūčio 3 d. A. Bitės vadovaujamas būrys surengė kariniam daliniui pasalą.
	Pilveliai	Bagdonavičiaus ir Dembskio jungtinis būrys rugpjūčio 20 d. kovėsi prie Pilvelių.
	Želaičiai	A. Bitės vadovaujamas būrys surengė pasalą kariuomenės daliniui.
Rugsėjis	Krekenava	A. Mackevičiaus būrys rugsėjo 6 d. kovėsi prie Krekenavos.
	Pušalotas	A. Mackevičiaus būrys rugsėjo 12 d. kovėsi prie Pušaloto.
	Tirkšliai	Rugsėjo 24 d. Bagdonavičiaus ir Dembskio raiteliai kovėsi prie Tirkšlių.
	Šilagalio	Rugsėjo 28 d. A. Mackevičiaus būrys surengė pasalą prie Šilagalio ir privertė kariuomenės dalinį trauktis.
Spalis	Notiniškės	A. Bitės vadovaujamas būrys surengė pasalą dragūnų pulkui.
Lapkritis	Lebedžiai	Lapkričio 14 d. ties Lebedžiais A. Mackevičiaus ir kitiems prisijungusiems būriams teko kautis su kariuomenės daliniais. Paskutinės A. Mackevičiaus būrio kautynės.

Lentelė parengta remiantis Maksimaitienė O. *Lietuvos sukilėlių kovos 1863–1864 m.*, 1969, Vilnius.

Jei lentelėje išvardytas kautynes perkeltume į 1 pav. vaizduojamą Kauno gubernijos žemėlapi, vaizdas taptų gera iliustracija, parodančia kautynių intensyvumą ir geografinį jų pasiskirstymą.

3 pav. 1863 m. sukilimo kovos Šiaurės Lietuvos regione

Piustracija parengta naudojantis *Подробный атлас Российской империи съ планами главныхъ городовъ*. 1871, С.-Петербургъ.

Išvados

- Atskiri sukilėlių kovos epizodai Šiaurės Lietuvos regione atitinka partizaniniame kare taikomą taktinę koncepciją.
- Sukilėlių būrių, kovojusių Šiaurės Lietuvos regione, pavieniai ir dažnai tarpusavyje nekoordinuojami veiksmai atitinka partizaninio karo taktinę koncepciją.
- Rusų dalinių taikyta kovos su sukilėliais taktika atitinka partizaninės kovos taktinę koncepciją.
- Sukilėliai neturėjo sėkmingam partizaniniam karui būtinų sąlygų, t. y. neturėjo saugios bazės, jų realiai nerėmė trečioji šalis.

Literatūra ir šaltiniai

Aleksandravičius, Kulikauskas 1996 – Egidijus Aleksandravičius, Antanas Kulikauskas, *Carų valdžioje. XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius.
Guevara 1997 – Che Guevara, *Guerrilla warfare*, 2001, University of Nebraska Press.

- Ilgūnas 2007 – Gediminas Ilgūnas, *Antanas Mackevičius: sukilimo žygiai ir kovos*, Vilnius: Versus aureus.
- Janulaitis 1990 – Augustinas Janulaitis 1863–1864 m. sukilimas Lietuvoje, *Mūsų žinynas. Karo mokslo ir istorijos žurnalas*, t. 1, 1921. Perfotografuotas leidimas.
- Laqueur 2009 – Walter Laqueur, *Guerilla warfare: a historical and critical study*, New Jersey.
- McLachlan 2009 – Sean McLachlan, *American Civil War. Guerilla Tactics*, Osprey Publishing.
- Maksimaitienė 1969 – Ona Maksimaitienė, *Lietuvos sukilėlių kovos 1863–1864 m.*, Vilnius.
- Tse-tung 1989 – Mao Tse-tung, *On Guerilla warfare, 1989*, Headquarters United States Marine Corps, Washington.
- Подробный атлас 1871 – Подробный атлас Российской империи с планами главных городов, С. Петербургъ.

Simonas Strelcovas

1863 m. sukilimo kovos Šiaurės Lietuvoje kaip partizaninio karo interpretacija

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: 1863 m. sukilimas, partizaninis karas, Šiaurės Lietuva, regionas.

Vienas iš labiausiai paplitusių 1863 m. sukilimui priskirtinų epitetų – paskutinis buvusios Abiejų Tautų Respublikos gyventojų pasipriešinimas ginklu imperiniams Rusijos kėslams, siekiant atkurti politinę Respublikos nepriklausomybę. Sukilimas visų pirma yra ginkluota kova. Ne kiekviena ginkluota kova vadinama karu. Karas, ypač jei jis trunka bent kiek ilgesnį laiko tarpą, paprastai išgyvena ne vieną raidos etapą. Sukilimams taip pat būdingi keli raidos tarpniai. Priklausomai nuo raidos etapo sukilimo metu taikoma skirtinga kovos taktika. Paprastai viena iš labiausiai paplitusių kovos formų – partizaninio karo taktika. Neretai partizaninę kovą galima apibūdinti kaip medžioklę ir pasalą. Labai svarbu, kas yra medžiotojas ir kas medžiojamas. Kai kalbama apie partizaninę taktiką, nederama pamiršti, kad kovojant su partizanis galimai taikyta pačių partizanų kovos taktika. Straipsnyje siekiama išsiaiškinti, ar galima 1863 m. sukilimui Lietuvoje taikyti partizaninio karo apibrėžtį, nustatyti, kaip ir kokia forma pasireiškė partizaninis karas Šiaurės Lietuvos regione sukilimo metu.

Simonas Strelcovas

Battles of the Uprising of 1863 in the North of Lithuania: Interpreting Guerrilla Warfare

S u m m a r y

Keywords: *the Uprising of 1863, guerrilla warfare, North of Lithuania, region.*

One of the most common epithets of the Uprising of 1863 is: the last military fight of the former Republic of the Both Nations against Imperial Russia with the aim to restore political independence of the Republic. A rebellion is an armed fight but not each armed fight is called a war. A war, especially when it lasts longer, usually undergoes more than one phase. An uprising also undergoes several phases. Depending on a phase different combat tactics are used. One of the most common tactics is guerrilla tactics. Partisan fights may be referred to as hunting and trapping and it is important who the hunter and what the loot are. It should be taken into account that anti-guerrilla tactics may be used against partisans. The aim of the paper is to identify whether the Uprising of 1863 in Lithuania may be referred to as guerrilla warfare, how and what guerrilla tactics were used in the North of Lithuania.

S i m o n a s S T R E L C O V A S
*Šiaurės Lietuvos tyrimų centras
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[simonas@strel.lt]*